

Mirko Đinđić
HR-23207 Sveti Filip i Jakov
mirko.dindic@gmail.com

UDK: 32(497.5)(092)
Pregledni rad
Review paper
Primljeno: 2. listopada 2020.

KORČULANSKI AUTONOMAŠKO- TALIJANAŠKI ZASTUPNICI U DALMATINSKOM SABORU: OTAC I SIN GIOVANNI I STEFANO SMERCHINICH

SAŽETAK

Autor, na temelju arhivskih izvora i periodike, istražuje djelovanje talijanskih zastupnika iz grada Korčule, Giovannija i Stefana Smerchinicha u Dalmatinskom saboru i analizira njihovu zastupničku aktivnost kroz najpovlašteniju kuriju veleposeznika. Talijanski zastupnici, kao glavna snaga i oslonac autonomstva, u prvim su godinama ustavnosti autonomnaško-talijanaškoj stranci osigurali pobjedu na saborskim i općinskim izborima. U radu se nastoji obrazložiti teza prema kojoj je nacionalni identitet spomenutih dalmatinskih Talijana bio bitno određen njihovim političkim angažmanom, koji se pretvarao u talijanski nacionalizam iredentističkih značajki.

KLJUČNE RIJEČI: *Dalmatinski sabor, Giovanni Smerchinich, Stefano Smerchinich, autonomstvo, izbori, Talijanska stranka, Korčula.*

Uvod

Dalmatinski sabor bio je vrhovno predstavničko tijelo Dalmacije i prema odredbama Zemaljskog reda, imao je 43 zastupnika. Sjedište autonomnih tijela

Kraljevine Dalmacije, Dalmatinskog sabora (*Dieta Provinciale Dalmata*) i Zemaljskog odbora, bilo je u Zadru. Zastupnici su birani na šestogodišnje mandatno razdoblje, a zadnji je izbor bio 1908., dok novi izbori 1914., nisu održani zbog ratnog stanja. Dalmatinski sabor posljednji je put sazvan početkom 1912., a raspušten je 24. veljače iste godine. Od 43 zastupnika 41 je izabran, dok su ostala dvojica bili virilisti (zadarski nadbiskup i zadarski episkop). Izbori su obavljani po kurijama kojih je u Dalmaciji bilo četiri: kurija veleposeznika, kurija gradova, kurija trgovačko-obrtničkih komora i kurija vanjskih općina. U prve tri kurije izbori su obavljani neposredno, a u četvrtoj posredno preko biranih birača.¹ Izborni uspjeh autonomnaša za Dalmatinski sabor 1861. temeljio se na društvenim vezama vlasnika zemlje i zakupnika, tromoj učmalosti dalmatinskih gradova, ali i regionalnoj svijesti. Novost je bila politizacija birokracije koja se priklonila autonomnašima.

Prvi saziv Dalmatinskog sabora počeo je s radom 8. travnja 1861. u pobjedničkom raspoloženju, jer se slavilo obranu dalmatinske autonomije. Većina Dalmatinaca, koji su, odgajani u austrijskim i talijanskim školama, čitali talijansku literaturu i nastojali međusobno govoriti talijanski, bili su austrijsko-birokratski zadojeni činovnici, kojima je u središtu interesa bila – vlastita društvena pozicija. Pristrani Enrico Matcovich, povjesničar Dalmatinskog sabora, procijenio je kako su prvi izbori 1861. okupili najbolje autonomnaške predstavnike.² Većim dijelom pripadali su samostalnim profesijama, kao što su to u svojim izbornim mandatnim Dalmatinskog sabora bili pravnici Giovanni i Stefano Smerchinich.

Giovanni dr. Smerchinich

Giovanni Vincenzo Martin Smerchinich rođen je 31. siječnja 1823. na otoku Korčuli. Sin je Pietra i Catarine Smerchinich rođ. Cvilichevich i suprug Vincenze Damianovich. Umro je 30. rujna 1905. a pokopan 2. listopada iste

¹Opširnije o Dalmatinskom saboru vidi: Marijan DIKLJIĆ, "Dalmatinski sabor i Zemaljski odbor", *Zadarska smotra*, 2001, br. 5-6, str. 75-96.; Ivo PERIĆ, *Dalmatinski sabor*, str. 208-209.; Marijan DIKLJIĆ, *Dalmacija u XIX. stoljeću (1797.-1918./20.)*, Matica Hrvatska, Zadar, 2010., str. 111-112, 153-154.; Ivan GRGIĆ, "Bivša sabornica", *Zadarska revija*, 1961., str. 405-409.

²Josip VRANDEČIĆ, *Dalmatinski autonomistički pokretu IX. stoljeću*, Zagreb, 2002., str. 107.

godine u Korčuli.³ Smerchinich je bio zastupnik u Dalmatinskom saboru u I. mandatnom razdoblju 1861.-1864. u kuriji gradova (Korčula) i u V. mandatnom razdoblju 1876.-1883. u istoj kuriji. Po zanimanju bio je odvjetnik, posjednik i obnašatelj dužnosti općinskog načelnika.⁴ Smerchinich se dugo osjećao „Slavjaninom“, a od 1861., kada je izabran za korčulanskoga zastupnika, postao je autonomist i vođa te skupine na rodnom otoku. Godine 1863. postao je korčulanskim načelnikom, a 1867. izabran je u Općinsku upravu da bi 1868. zauzeo mjesto *prisjednika*, pod čijim je utjecajem tu upravu, tada već znatno približenu narodnjacima, *ponovno zahvatio autonomistički duh*.⁵ Bio je i nositelj carskog odličja zlatnog *Križa za zasluge s Krunom*.⁶

Posebno su zanimljivi bili izbori za Dalmatinski sabor 1883., u kojima je sudjelovao G. Smerchinich. Na temelju *Obznane* namjesnika baruna Jovanovića od 21. travnja 1883., kojom je preinačio obznanu od 3. travnja (br. 591-pr.), odgađajući na taj način opće izbore za zemaljski Sabor u Dalmaciji koji su trebali biti održani 26. 29. i 31. svibnja te godine. Naime, izbori su novom obznanom bili zakazani za 12. 14. i 16. lipnja 1883. Međutim, 12. lipnja zakazani su izbori za dvadeset zastupnika *vanjskih općina* u 12 izbornih kotara: u *Korčuli* za izborni kotar koji su sačinjavali sudbeni kotari Korčule, Stona i Orebića. Dana, 14. lipnja, za izbor 8 zastupnika *gradova* u biralištima 8 izbornih kotara, za izbor 3 zastupnika *trgovačkih i obrtničkih komora: u Korčuli* za izborni grad grada Korčule. Dana, 16. lipnja, za izbor 10 zastupnika iz razreda-kurije veleposeznika u 4 izborna kotara i biralište: u *Dubrovniku* za izborni kotar koji su sačinjavali sudbeni kotari Dubrovnika, Cavtata, Stona, Korčule i Orebića.⁷ Ministar unutarnjih poslova Taaffe svojim je dopisom od 12. svibnja 1883., namjesniku Jovanoviću priopćio kako je carskom Poveljom od 11. svibnja, već objavljenom u službenom listu *Wiener Zeitung* i u *Državnom zakonskom listu*, zahtijevano sazivanje zemaljskog Dalmatinskog sabora za 25. lipnja, s pozivom

³HR-DADU-290: Matične knjige umrlih Župe Korčula (rujan 1903. listopad 1915.), red. br. upisa 35, str. 20.; DADU-SCKL (Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo). Zbirka digitalnih preslika - Stanje duša župe Korčula (19. st.), str. 236.; „Necrologio“, *L'epidauritano*, 1907., br. 507/14, str. 67.; „La cronaca“, *Il Dalmata*, br. 79, 4. listopada 1905., str. 2.; „Il Corriere della Provincia“, *Il Dalmata*, br. 80, 7. listopada 1905., str. 2.; „Domaće Vesti“, *Hrvatska kruna*, br. 124, 5. listopada 1905., str. 2. Brzovjav sućuti su uputili: Ziliotto, Ghiglianovich, Krekich i Salvi.; „Ringraziamenti“, *Il Dalmata*, br. 80, 7. listopada 1905., str. 3.; Na groblju u Korčuli nekoliko je sarkofaga iz druge polovice 19. st., a najvrjedniji je nadgrobni spomenik obitelji dr. Giovannija Smerchinicha, koji je 1905. godine sagradio kipar Ivan Rendić. Franko OREB, *Otok Korčula u doba druge austrijske uprave*, Naklada Bošković, Split, 2007., str. 300.

⁴I. PERIĆ, *n. dj.*, str. 215, 219.

⁵Franko OREB, *Otok Korčula u doba druge austrijske uprave*, Naklada Bošković, Split, 2007., str. 158, 164, 283.

⁶*Brzopisna izvješća XIX zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, 1883., str. 321.

⁷HR-DAZD-88: *Prezidijalni spisi Namjesništva (dalje: PSN)*, sv. 539, kat. 15/2, br. 855/pr., od 21. travnja 1883.

da što prije „priopći zakonske prijedloge spremne za saborsko zasjedanje“.⁸ *Narodni list* u člancima „Izborna sgodopisje“ prvi je donio izborne rezultate.⁹ Otvaranje Sabora održano je 25. lipnja 1883. u 10 sati, premda je predsjednik Sabora obavijestio namjesnika kako će svečano otvorenje biti „na 1 sat p. p.“¹⁰ Zasjedanje Sabora počelo je vrlo burno I. sjednicom 26. lipnja 1883., u 10 sati i 10 minuta. Sjednicom je predsjedavao Đorđe knez Vojnović uz nazočnost dvojice privremenih tajnika: Petranovića i Pezzija te vladina povjerenika i dvorskog savjetnika Alfonsa Pavića pl. Pfaunenthala. Tajnik Petranović je najprije uvodno pročitao dopis namjesnika Jovanovića od 24. lipnja 1883., kojim je izvijestio predsjednika Sabora da je na temelju izbornih rezultata izdao „izbornu svjedočbu“ izabranim zastupnicima, a sve „na temelju §. 51 izbornog reda“. Ovjerovljenje izbora talijanskim zastupnicima iz kurije veleposeznika za bivšeg Zadarskoga okružja obavljeno je jednoglasno na II. sjednici održanoj 2. srpnja 1883. Izborima je pristupilo svega 113 birača koji „jednodušno glasovaše“ za: Michele Kapovicha, predsjednika Okružnog suda u Splitu, Giuseppa Messu, c. k. bilježnika iz Zadra i Leopolda pl. viteza Stermicha, posjednika iz Zadra.¹¹ Na toj istoj sjednici ovjerovljen je i izbor zastupnicima: Niccolò pl. Trigariju, načelniku Zadra, i Giuseppeu dr. Pezziju, c. k. bilježniku iz kurije gradova.¹² Zastupnici: Gustavo dr. Ivanics, c. k. Namjesnički liječnički Izvjestitelj, Luigi pl. Serragli, predsjednik Komore iz kurije trgovačko-obrtničke komore su

⁸PSN, sv. 593, kat. 15/1, br. 1102/pr., 1883. Izborna povjerenstva su nakon izbora cjelovite dokumente dostavljala na uvid namjesniku, koji je na temelju izbornih rezultata svakom izabranom zastupniku izdavao o tome pismeno svjedočanstvo. Nakon toga, namjesnik je izborne spise dostavljao na razmatranje Zemaljskom odboru, koji je davao svoje mišljenje o izborima u svakom izbornom kotaru. Izborni materijal sa svojim mišljenjem odbor je dostavljao Saboru na konačnu ovjeru izbornog mandata svakom zastupniku. Sukladno odredbama *Zemaljskog reda* birači nisu mogli opozvati svog zastupnika, niti su mogli utjecati na savjest i vlastito uvjerenje pojedinog zastupnika. M. DIKLIC, *n. dj.*, str. 83.

⁹„Izborna sgodopisje“, *Narodni list*, br. 44. od 13. lipnja, str. 3. i br. 45, od 16. lipnja 1883., str. 1.; Usp. Hof-Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungerischen Monarchie, Königreich Dalmatien für 1883., Wien, str. 509-510.

¹⁰PSN, sv. 593, kat. 15/2, br. 1637/pr., od 24. lipnja 1883.; *Objavitelj Dalmatinski (Avvisatore Dalmato)*, sv. 8/17, br. 51, od 22. lipnja 1883. *Objavitelj Dalmatinski* bilo je službeno glasilo dalmatinskog Namjesništva u kojem su izlazile obavijesti o raznim upravnim, zakonskim i gospodarskim promjenama. *Objavitelj* je imao ulogu sličnu današnjim službenim *Narodnim novinama*. Međutim, *Objavitelj* nije mogao odigrati ulogu promicatelja službenih stajališta austrijske uprave, već je za to bila pokrenuta *Smotra Dalmatinska (La Rassegna dalmata)* 1888. godine. Popis svih izabranih zastupnika u ovom izbornom razdoblju vidi: *Brzopisna izvješća XIX zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, 1883., str. 319-323. i PSN, sv. 593, kat. 15/2, br. 1566/pr., 29. lipnja 1883. „Izborna sgodopisje“, *Narodni list*, god. XXII/1883, br. 39, str. 1., br. 44, str. 3., br. 45, str. 1.

¹¹*Brzopisna izvješća XIX zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, 1883., str. 13-17. Na temelju „§. 9 Zemaljskog reda poslanici Sabora zemaljskoga imadu, došavši na Sabor, u ruke predsjednikove zavjetovat se umjesto prisege, da će Cesaru biti vjerni i poslušni, da će obdržavati zakone i da će sdušno izpunjavati dužnost svoju.“ *Isto*, str. 8.

¹²*Isto*, str. 21, 62. Glasovanju je pristupilo 224 birača, od kojih je 221 glasovao za Niccolò cav. Trigariju, Zadarskog načelnika, 1 za Rikarda Bedena c.k. dvorskog savjetnika, 1 za Petra pl. Vergadu, a jedan za Gustava dr. Ivanicsa. Od 195 valjanih glasova, Giuseppe Pezzi dobio 150, a Ivan dr. Giunio 45 glasova.

ovjerovljenje mandata imali na III. sjednici od 7. srpnja 1883. godine.¹³

Zastupniku Giovanniju dr. Smerchinichu, odvjetniku iz Korčule iz iste kurije, na prijedlog saborskog odbora nije prihvaćena verifikacija mandata omjerom glasova 23:15 (odsutni: Gondola i Maupas, suzdržani: Bakotić i Smerchinich) nazočnih zastupnika na istoj sjednici, zbog propusta koji su se dogodili u izbornoj proceduri. Naime, zbog prigovora da u iskaznicama-vjerodajnicama dostavljenim biračima nije bilo naznačeno mjesto birališta i vrijeme održavanja izbora, 18-orica birača bila su lišena prava glasovanja zbog preranog zatvaranja birališta, dok nekoliko glasača (njih 4) nije imalo pravo glasovati, itd. Od 182 glasača, na biralište je pristupilo 119, što ukazuje na navedene nepravilnosti, koji ne samo što nisu bile u skladu s izbornim zakonom, nego su mogli biti povodom da je izbor „izpao protivno onom uspjehu, koji se je mogao obistiniti pri drugim okolnostima“.¹⁴ Smerchinich je na sjednici objašnjavao kako se „moglo znati mjesto“, jer su se „od prije tamo izbori obavljali“, te da kod dosadašnjih izbora „nije bilo u iskaznicah postavljeno mjesto kako se to zahtjeva u gradu Korčuli“. Nadalje, Smerchinich je tvrdio kako je njegov izbor zakonit. Pritužbenici i Odbor za ovjerovljenje, po njegovu mišljenju, „oslanjaju se na neistinite stvari“. U ovjerovnicama je bilo naznačeno mjesto uz dan i sat izbora, kako je to nalagao pravilnik, a u slučaju da je mjesto i bilo izostavljeno, smatrao je, izbor nije mogao biti poništen. Potpredsjednik Kapovich i Trigari su svesrdo ustali u obranu stranačkog kolege Smerchinicha, međutim, izvjestitelj Masovčić je bio neumoljiv u tvrdnji neprihvatanja izbora zastupnika iz Korčule.¹⁵ Prijedlog je upućen Zemaljskom odboru na daljnje postupanje, a do tada Smerchinich je bio zastupnik.

Novo XX. zasjedanje Sabora počelo je 1. sjednicom 18. lipnja 1884. godine. Zastupnici su uvodno bili izvješteni da je N. V. Car uzeo na znanje zaključak zemaljskog Sabora sa zasjedanja 1883., i izjavio Vrhovnu volju glede toga zaključka o uporabi jezika od strane Zemaljskoga zastupništva. Prelazeći na dnevni red, Klaić je izvijestio u ime Zemaljskoga odbora o izboru

¹³ *Isto*, str. 81-82. Od 14 upisanih birača devetorica su jednodušno bila za Gustava dr. Ivanisa, koji je time stekao nadpolovičnu većinu sviju glasova. Luigi Serragli je u svom izbornom kotaru dobio 12 glasova, tj. sve glasove nazočnih birača. *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/17, br. 55., od 11. srpnja 1883.; *PSN*, sv. 593, kat. I5/2, br. 1509/pr., 14. lipnja 1883.

¹⁴ *Brzopisna izvješća XIX zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, 1883., str. 117-122. Predsjednik Sabora Vojnović je izvijestio je 28. lipnja 1883., namjesnika Jovanovića da na sjednici od 7. srpnja t. g. nije većinom glasova prihvaćena verifikacija mandata zastupnicima; i to iz „grada Korčule odvjetnik dr. Ivan Smrkinić“ i Stjepanu Pavloviću-Lučiću, makarskom biskupu, te da „ostadoše upražnjena dva zastupnička mjesta“, koja bi trebalo „u svoje vrijeme Vaša Preuzvišenost shodno odrediti da budu dopunjena“. *PSN*, sv. 593, kat. I5/1, br. 1981/pr., od 30. srpnja 1883.

¹⁵ *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/17, br. 55, 11. srpnja 1883. Opširnije o ovome u: *Brzopisna izvješća XX zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga* (Prilog 18), 1884., str. 199-202.

zastupnika izbornoga kotara grada Korčule, dokazujući kako od 75 glasova danih dr. Smerchinichu 4 moraju biti poništena, dočim se ukupnom zbroju od 69 glasova koje je dobio Josip dr. Zaffron moraju pridodati još 4 nezakonito oduzeta. Na taj način, dr. Smerchinich bi imao 71 glas, a dr. Zaffron 73 glasa. Stoga je Klaić predložio, da izbor zastupnika dr. Smerchinicha bude poništen, a kao zakonito izabran bude proglašen dr. Zaffron. Kapovich je bio suglasan s odborskim izvjestiteljem po pitanju nezakonito oteta 4 glasa dr. Zaffronu, ali nije pristao na njegovo mišljenje o isključenju 4 glasa data dr. Smerchinichu, smatrajući kako su ona 4 birača zakonito bila upisana u izborne liste uslijed utokâ (prigovora op.a.) prikazanih kotarskom poglavarstvu u Korčuli, budući su oni nedvojbeno bili upisani u porezne knjige. Kapovich zaključuje govoreći: “pokle je dr. Smerkinić dobio 75 valjanih glasova prema onim 73, koji bi se zakonito mogli ubrojiti dr. Zaffronu, ima se cijeniti prvi od dvojice kano izabran zastupnikom većine glasova.“¹⁶ Zastupnik Messa je predložio da se poimence glasuje o prijedlogu izvjestitelja Klaića. Na temelju provedenog glasovanja, za zastupnika je primljen dr. Zaffron. Protiv te odluke su bili talijanski i srpski zastupnici, redom: Kapovich, Messa, Trigari, Stermich, Bjelanović, Bakotić, Simić, Petranović i Vukotić, koji su bili u manjini. Predsjednik Vojnović je bio suzdržan.¹⁷ Tako je već na 3. sjednici Sabora od 28. lipnja 1884. prisegnuo, odnosno, „položio svečano obećanje“ dr. Zaffron.¹⁸

U sukubu između Trigarija i Bajamontija, Smerchinich je u početku zajedno s kotarskim zastupnikom Frarijem ostao uz Trigarija. Radikali nisu „plakali“ za Frarijem, ali su žalili zbog odlaska mladog Smerchinicha koji se vratio Bajamontiju.¹⁹ Prigodom utemeljenja *Lege Nazionale* 22. srpnja 1894. u Korčuli je tom društvu pristupilo 450 članova, zahvaljujući prvenstveno nadahnutim govorima dr. Giovannija Smerchinicha i predsjednika tršćanske središnjice, Vittoraija Mandela, kao i ostalih govornika koji su veličali povijesne zasluge lokalnih *sopracomita* mletačkih galija, Canavellija, Giorgievicha, Zilia, Niconija i Arnerija, kao hrabrih boraca protiv Otomanskog Carstva. Tom su prigodom Giovanni i Stefano Smerchinich uplatili 64 krune u podružnicu *Lege*, a gost iz Dubrovnika Giovanni Avoscani 20 kruna.²⁰ *Narodni list*, prenoseći članak korčulanskog dopisnika, objavljen u tršćanskom *Il Mattino*, izvijestio

¹⁶ *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/18, br. 50, 21. lipnja 1884.

¹⁷ *Brzopisna izvješća XX zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, 1884., str. 10.; “Naši dopisi osobiti“, *Narodni list*, br. 47, 24. lipnja 1884., str. 3.

¹⁸ *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/18, br. br. 53, 2. srpnja 1884.

¹⁹ J.VRANDEČIĆ, *n. dj.*, str. 206.

²⁰ „L’inaugurazione del gruppo della Lega Nazionale di Curzola“, *Il Dalmata*, br. 61, 1. kolovoza 1894., str. 1-2.

je kako je na svečanosti osnivanja *Lege*, 24. srpnja 1894., bilo prisutno više od 400 osoba te da je za predsjednika *Lege* izabran dr. Giovanni Smerchinich. Autor članka *Narodnog lista* je oštro zamjerio spomenutim osobama, nazivajući njihov postupak sramotnim činom, pozivajući korčulanski puk na „istrebjenje talijanaštva“.²¹ Ni *Crvena Hrvatska* na taj događaj nije se oglasila blažom retorikom: „[...] opkolimo ovo otrovno gnijezdo te smrvimo u zametku iredentističkog crva, koji nam se sada toli bahato nameće“.²² *Narodni list* se pitao „a tko je taj dr. Ivan Smrkinić? Taj je sin siromašne obitelji, koji u svom djetinjstvu nije znao ni riječi talijanske, a sada je on veliki talijanaš i predsjednik *Lege*. On talijanaš, a hrani se žuljevima hrvatskih ljudi?“²³ Talijanski su učitelji u *Leginjoj* školi u Korčuli govorili djeci o Hrvatima, njihovoj kulturi i jeziku s prezirom i omalovažavanjem, veličajući pritom talijanski narod i jezik. Također, list navodi da:

„(...) do nedavna, osim dvojice trojice izrodjenh Hrvata, koji su se samo u svojim tajnim razgovorima Talijanima nazivali, nije u Korčuli bilo Talijana. Poznato je dapače, da sve poglavice stare korčulanske autonomne stranke priznavali su se Slavenima, a jedini danas živeći poglavica dr. Trojanis, razgovarajući se otrog malo godina sa nekim uglednim pomorskim pelješkim kapetanom, izjavio mu je, da samo usijane glave mogu govoriti o Talijanima u Korčuli!“²⁴

Stefano dr. Smerchinich

Stefano Domenico Antonio Smerchinich rođen je 4. kolovoza 1861. u Korčuli od majke Vincenze Damianovich s kojom se njegov otac Giovanni dr. Smerkinich vjenčao 5. travnja 1850. godine.²⁵ Umro je 1938. u gradu Gorizia (Italija).²⁶ Obznanom br. 2566-pr. od 19. srpnja 1895., koju je potpisao namjesnik Emil David pl. Rhonfeld, proglašuju se izbori za Zemaljski Dalmatinski sabor i to: 7. rujna t. g. za izbor zastupnika seoskih općina, 10. rujna za izbor zastupnika

²¹ „Naši dopisi osobiti“, *Narodni list*, br. 63., 8. kolovoza 1894., str. 2.

²² „Naši dopisi“, *Crvena Hrvatska*, br. 24, 16. lipnja 1894., str. 3.

²³ „S poluotoka pelješkog“, *Narodni list*, br. 63, 8. kolovoza 1894., str. 2.

²⁴ „Naši dopisi (Umjetno talijanstvo-Otrovno djelovanje Legine škole-Potreba energičnog otpora)“, *Narodni list*, br. 79, 5. listopada 1912., str. 2.

²⁵ HR-DADU-290: Matične knjige rođenih, Župa Korčula (1861.-1870.). Inv. br. VIII. br. upisa 41. str. 2.; Sakrament prve svete pričesti primio 1. travnja 1874. godine. DADU-SCKL (Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo). Zbirka digitalnih preslika - Stanje duša župe Korčula (19. st.), str. 237.

²⁶ Daria GARBIN, Renzo de'VIDOVICH, *Dalmazia Nazione Dizionario degli Uomini Illustri della componente culturale illirico-romana latina veneta e italiana*, Fondazione Scientifico Culturale Maria e Eugenio Dario Rustia Traine, Trieste, 2012., str. 429. Podatak ovih autora, da je Smerchinich rođen 1862., dematiraju matične knjige rođenih.

u kuriji gradova i trgovačko-obrtničkih komora, 12. rujna za izbor zastupnika u kuriji velepareznika.²⁷ Talijanska stranka je brzo krenula u izbornu kampanju i agitaciju te istakla svoje kandidate; Ghiglianovicha, Lubina, S. Smerchinicha i Ziliotta u kuriji velepareznika.²⁸ Stranka je ocijenila da Smerchinich nema nikakvih izgleda za pobjedu u dubrovačkom kotaru pored istaknutih narodnjačkih kandidata, pa ga je „sklonila“ u „svoju“ Zadarsku „izbornu jedinicu“ (op.a.) gdje je zajamčen prolaz. Na taj način Stefano dr. Smrchinich po prvi put ulazi u Dalmatinski sabor u izbornom mandatu 1895.-1901. godine.

Na 2. i 4. sjednici zasjedanja Dalmatinskoga sabora 1896., prigodom ovjerovljenja prethodnih izbora za zastupnika grada Korčule, izvjestitelj Zemaljskoga odbora Ivčević ustvrdio je da su izbori protekli u redu, predlažući stoga da se oni potvrde jer je većinu dobio dr. Vicko Zaffron. Slijedom toga, otvorila se žustra rasprava u kojoj su sudjelovali „autonomaški zastupnik“ Stefano Smerchinich, narodnjak Zaffron i pravaš Biankini. Smerchinich je osporavao pravovaljanost izbora jer njegovoj stranci nije bio omogućen uvid u popis birača, smatrao je, također, kako su iz popisa ispušteni mnogi birači njegove stranke, te da je kotarski poglavar bio naklonjen Narodnoj stranci. Sklon je bio mišljenju kako su pravaši pomagali narodnjačkoga odabranika, pod uvjetom da narodnjaci u vanjskim Općinama iskažu potporu pravaškom odabraniku. Zbog toga su predložili da se ti izbori ne potvrde. Zaffron je opovrgao Smerchinicheve tvrdnje, a Biankini je objasnio da je pravaški postupak na izborima bio u skladu sa zaključcima kluba stranke. Nakon tih rasprava Sabor je potvrdio Zaffronov izbor.²⁹ Poznat je Smerchinichev govor u Dalmatinskom saboru u kojem je izjavio „[...]nema sile, koja će maknuti talijanaše s njihove staze“.³⁰ Talijanska je stranka odlučila da se mladi ljudi trebaju aktivirati u političkom životu i kandidirati za kuriju najbogatijih posjednika: Roberto Ghiglianovich, Giovanni Lubin, Stefano Smerchinich i Luigi Ziliotto. Ovi su mladi ljudi dijelili iste ideale s Ercolanom Salvijem i gradonačelnikom Zadra Niccolò Trigarijem. Na tim su izborima Ziliotto i njegove kolege po prvi put ušli u Dalmatinski sabor. U

²⁷ *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/29. br. 58. od 20. srpnja 1895.; „Izbori raspisani“, *Narodni list*, br. 63, 7. kolovoza 1895., str. 1. *Narodni list* navodi da je atmosfera pri ovim izborima bila sramotna, uz opće nepoštivanje, ni ustavne slobode, ni prava građana, sve je bilo na „zator zakona i pravice“. Ističe da su se svi načelnici, glavari, lugari, poljari, c. k. poglavari natjecali u toj neplemenitoj ulozi, da narod dovedu do „zdvoinisti i očajanja“. „Posle izbora biranih birača“, *Narodni list*, br. 71, 4. rujna 1895., str. 1.

²⁸ „Il nostro partito e le elezioni“, *Il Dalmata*, br. 67, 21. kolovoza 1895., str. 1.; „Elettori alto consiti di Zara“, *Il Dalmata*, br. 73, 11. rujna 1895., str. 1.

²⁹ „Sabor Dalmatinski“, *Narodni list*, br. 10, 1. veljače 1896., str. 2.; „Sabor Dalmatinski“, *Narodni list*, br. 11., 5. veljače 1896., str. 1.; *Brzopisna izvješća XXXI zasjedanja Pokrajinskoga dalmatinskoga sabora*, 27. siječnja i 30. siječnja 1896.

³⁰ „Sabor dalmatinski“, *Narodni list*, br. 53, 3. srpnja 1901., str. 3.

Zadru, od 227 ukupno upisanih birača veleporeznika, njih 102 glasovalo je za dr. R. Ghiglianovicha, dr. Lubina, dr. S. Smerchinicha, 101 za dr. Ziliotta, jedan je bio za dr. A. Smiricha. Zemaljski odbor je predložio Saboru „da izvoli odobriti“ spomenuti izbor što je i učinjeno.³¹

U izbornom razdoblju 1901.-1908., S. Smerchinich ušao je po drugi put u Dalmatinski sabor. *Obznanom* br. 4860-pr. proglašeni su opći izbori za pokrajinski Sabor Dalmatinski. S obzirom da je 1. listopada 1901. raspušten Sabor, namjesnik Emil David Rhonfeld je 16. listopada 1901. naredio obavljanje novih izbora i to: 10. prosinca t. g. za izbor 20 zastupnika *seoskih općina* u svih 12 izbornih kotarâ; 12. prosinca t. g. 8 zastupnika *gradovâ* u 8 izbornih kotarâ i u odnosnim biralištima, te 3 zastupnika *trgovačko i obrtničkih Komora*; 21. prosinca t. g. za izbor 10 zastupnika *iz razreda veleporeznikâ* u izborna kotara.³² U kuriji veleporeznika zastupnici: N. Trigari, R. Ghiglianovich, N. Krekich i S. Smerchinich su dobili po 164 glasa.³³

U izbornom razdoblju 1908.-1912. (1918.) S. Smerchinich ušao je u Dalmatinski sabor po treći put. *Obznanom* br. 4474-pr. proglašeni su opći izvori za pokrajinski Sabor dalmatinski, i to: 1. dan 26. listopada 1908., za izbor 20 zastupnika *seoskih Općina* u 12 izbornih kotara i odnosnim biralištima; 2. dan 28. listopada 1908., za izbor 8 zastupnika *gradovâ* u 8 izbornih kotara i u odnosnim biralištima i za izbor 3 zastupnika *trgovačkih i obrtničkih komora*; 3. dan 31. listopada 1908., za izbor 10 zastupnika *iz razreda veleporeznikâ* u 4 izborna kotara s pripadajućim sudbenim kotarima.³⁴ Ovjerovljenjem izbora zastupnika veleporeznika u Zadru izabrani su: dr. R. Ghiglianovich, odvjetnik u Zadru; dr. N. Krekich, savjetnik financijskog odvjetništva u Zadru; dr. L. Pini, odvjetnik u Šibeniku i dr. S. Smerchinich, odvjetnik u Korčuli. Izabrani su jednoglasno s 194 glasa.³⁵ Talijanska situacija u Dalmaciji 1911. nije bila

³¹ *Brzopisna izvješća XXX zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, 21. siječnja 1896., str. 243.

³² *PSN*, sv. 645, kat. I/6, (4752) br. 4869/pr., 16. listopada 1901.; *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/35, br. 83., 16. listopada 1901.; „Izbori raspisani“, *Narodni list*, br. 84, 19. listopada 1901., str. 3.; *Oglasom* na temelju *Obznane* objavljen je imenik birača veleporeznika za sudbene kotare bivšeg okružja Zadar bilo je: 345 birača, koje je objavio kotarski poglavar Brilli, 9. studenoga 1901. *Objavitelj Dalmatinski* sv. 8/35, br. 100, 14. prosinca 1901.

³³ *PSN*, sv. 645, kat. I/6 (75), br. 6454/pr., br. 6337/pr., 29.12.1901.; „Izborna sgodopisje“, *Narodni list*, br. 102, 21. prosinca 1901., str. 3. Usp. Hof-Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungerischen Monarchie, Königreich Dalmatien für 1901., Wien, str. 834.

³⁴ *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/42, br. 68., 26. kolovoza 1908.; „Dalmatinske vijesti“ (Izbori za Sabor dalmatinski), *Smotra Dalmatinska*, br. 68, 26. kolovoza 1908., str. 3. *Oglasom* na temelju *Obznane* objavljen je imenik birača veleporeznika za sudbene kotare bivšeg okružja Zadar bilo je: 390 birača, koje je objavio kotarski poglavar Mascovita 18. listopada 1908. *Objavitelj Dalmatinski*, sv. 8/42, br. 84., 21. listopada 1908.; *Smotra Dalmatinska* u članku „Za nastajne izbore“ navodi da je prema onim zadnjim saborskim izborima 1901., u ovim poprilčno porastao broj veleporeznika, *ista.*, br. 84, 21. listopada 1908., str. 3.

³⁵ „Izbori zastupnika Zemaljski Sabor Dalmatinski“, *Smotra Dalmatinska*, br. 87, 31. listopada 1908., str. 3.; „Novi zastupnici na dalmatinskom saboru“, *Smotra Dalmatinska*, br. 88, 4. studenoga 1908.; *PSN*, sv. 663, kat. I/6, br. 6591/pr.; „Elezioni dietali. Collegio della città di Zara“, *Risorgimento*, br. 3, 29. listopada 1908., str. 2.; Usp. Hof-Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungerischen Monarchie, Königreich Dalmatien für 1908., Wien, str. 918-919.

sjajna. Talijani nisu imali niti jednog zastupnika u parlamentu u Beču, a u Dalmatinskom saboru imali su samo njih 6 od ukupno 43. To su bili: Ziliotto, Salvi, Krekich, Ghiglianovich, Luigi Pini i Stefano Smerchinich, rezignirano je ustvrdio talijanski konzul D'Alia.³⁶ Posljednje zasjedanje Dalmatinskog sabora održano je od 24. siječnja do 24. veljače 1912., kad je po „Previšnjem nalogu“, kako je stajalo u dopisu namjesnika Atemsa, bilo *odgođeno* njegovo zasjedanje. Naime, Sabor se više nije sastajao, ali je kao parlamentarna institucija postojao do sloma Monarhije 1918. Ta godina ujedno označava i zadnju godinu njegova posljednjeg mandatnog razdoblja.³⁷

Stefano dr. Smerchinich se kao najpoznatiji korčulanski Talijan zalagao za odnarođivanje Hrvata na otoku o čemu svjedoči i njegov govor održan na otvorenju *Legina* plesa 1909. Smerchinich je zahvalio članovima *Legina* Vijeća, posebno Pietru Tassovazu, Vincenzu Caenazzu i Rodolfu Ballarinu, na njihovu neumornom radu kao „rijetkom primjeru prave vrline, rodoljublja“, za razliku od „sterilnih kritika olakih sudaca ili glupih ushićenja iz kavana“. Pohvalio je rad Simonsiga i Samadossija kao djelo vrijednih učitelja i voditelja *Legine* škole Giuseppea Zueringa rekavši da škola „podiže, širi i potvrđuje ne samo talijanski jezik, nego još više i talijansku svijest“.³⁸ Stefano Smerchinich je bio u upravi autonomaške Građanske glazbe (*Bande cittadine*), a 1906., i 1907. postao je predsjednik toga društva.³⁹ Također, bio je i član uprave Korčulanskog radničkog društva (*Società di operaia di Curzola*) u razdoblju 1907.-1912. godine.⁴⁰ Redarstvo ga je 1916. proglasilo političkim sumnjivcem i italofilom (*italienischliberal gesinnt*) te ga optužilo za špijunažu zbog njegova boravka u Trstu i održavanja veza s generalnim konzulom Gallijem.⁴¹

Smerchinich se nije mogao pomiriti s tom surovom sudbinom koja je snašla Ercolana Salvija 1920., koji mu je samo dva dana prije toga poslao pismo napisavši kako je „kraj domovine i njegov kraj“. S. Smerchinich piše da je „bio skroman ali iskren prijatelj u borbi“. Komemoraciju u Salvijevu čast organizirala je *Società Dalmatica*, potpomognuta velikim entuzijazmom političke organizacijske jedinice *Fascio di Combattimento* te *Associazione Nazionale*. Komemoracija je bila simbol odavanja počasti onome tko je bio

³⁶ D'ALIA, *La Dalmazia nella storia e nella politica e nella guerra e nella pace*, Rim, 1928., str.75.

³⁷ *Brzopisna izvješća XLIV zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, 1912., str. 352.; Zaključak XI. sjednice Sabora od 23. veljače XLIV zasjedanja god. 1912. pod toč. 116. Dnevnog reda. Vidi: HR-DAZD-94: Dalmatinski sabor. Zemaljski odbor. *Stenografski zapisnici saborskih sjednica 1877. – 1912.*, svež. 10.

³⁸ Franko OREB, *Otok Korčula u doba druge Austrijske uprave*, Naklada Bošković, Split, 2007., str. 598.

³⁹ Franko OREB, *n. dj.* str. 582.

⁴⁰ *Isto*, str. 591.

⁴¹ *PSN*, sv. 702, R-959/1916.

i apostol i mučenik jedne ideje, onome koji je vrijedan hvale i samo dobrih uspomena, nastavlja S. Smerchinich. Salvi je priznao Smerchinichu da je doslovno predvidio sudbinu Dalmacije. Naveo je da je jedino Zadar ušao u sastav Italije, dok otok Preko (Ugljan, op. a.) nije, pa „za oprati prljavo rublje, čovjek treba ići u Jugoslaviju“. Nakon dva dana Salvi je pao bolestan, jer kako je sam govorio, kraj njegove zemlje bio je i njegov kraj. Govorio je, također, da je za talijanske vlasti najveća kazna da se Rapalskim ugovorom ponovi ono što se dogodilo Dalmaciji Ugovorom u Campoformiju, samo što ovaj put nije Francuska ta koja žrtvuje Dalmaciju, već Italija, a to je ono najgore.⁴² Također, Smerchinich je pisao o svom drugom prijatelju i saborskom zastupniku Ziliottu koji je bio teško bolestan. Nekoliko puta se uspijeva oporaviti i, na žalost, opet oboljeti. Da nije teško obolio i nakon toga umro, bio bi izabran za gradonačelnika Zadra po četvrti put. Deset godina nakon njegove smrti prijatelji Smerchinich i Lubin su s pijetom pisali o Ziliottu.⁴³

Zaključak

Snaga autonomaštva počivala je na urbanom stanovništvu Dalmacije - većem dijelu plemstva, trgovačkom građanstvu, upravnom činovništvu i dijelu seoske elite kao i, o njima ovisnih, seljaka. Stoga je taj dominantni sloj, koji je imao veću izbornu moć, nadmoć talijanske kulture i talijanskog jezika, bio usko povezan s politikom vlade, a izborni sustav šezdesetih godina 19. stoljeća išao im je u prilog. To je bio zalog i istinski motiv predstavljanja i promicanja u Dalmatinskom saboru, koji je do 1870., imao autonomističko obilježje. Giovanni i Stefano Smerchinich su bili izdvojene osobnosti i svojevrsna paradigma odnarođene inteligencije, poglavito u drugom dijelu 19. stoljeća kada je riječ o nacionalnoj pripadnosti dalmatinske elite, posebno autonomaških (talijanskih) političara, koji su se u tom razdoblju orijentirali prema iredentizmu i talijanskom nacionalnom identitetu. Njihov značaj ogledao se u dosljednoj provedbi ideologije dalmatinstva u smislu regionalne svijesti usmjerivši je prema talijanizaciji na štetu hrvatskog nacionalnog identiteta.

⁴² *Commemorazione di Ercolano Salvi, Tenuta addì 17 dicembre 1920., Dall'Avv. Dott. Stefano Smerchinich*, str. 3-4 i 14-15. u: HR-DAZD-357: K. 3. *Osobni fond Božidar Krekić*, (1921.-1938.) sv. 1, br. 14.; Randi je citirao spomen ploču u Napuljskom hotelu „Continental“ koja glasi: *Ercolano Salvi / indomito propagatore del diritto italico in Dalmazia / si eresse contro l'austriaca tirannina nella sua Spalato / vide l'Italia in armi vincitrice / ma nei consessi vinta / egro di passione patriottica / qui alle partenopee aure solatie / credette riaversi / il patto di Rapalo lo uccise /* Oscar RANDI, „Della guerra a Rapallo“, *Rivista dalmatica*, XII (1931.) fasc. III. str. 18-26.

⁴³ Stefano MARCHINI (SMERCHINICH), „In memoria“, *Rivista dalmatica*, XIII, 1932., str. 107.; Giovanni LUBIN, „Giurisperito e studioso“, *Rivista dalmatica*, XIII, 1932., str. 22-26.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori

Državni arhiv u Zadru:

1. HR-DAZD-94: Dalmatinski sabor. Zemaljski odbor. *Stenografski zapisnici saborskih sjednica 1877. – 1912.*
2. HR-DAZD-88: Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju, *Prezidijalni spisi Namjesništva* (1813.-1918.)
3. HR-DAZD-357: K. 3. *Osobni fond Božidar Krekić*, (1921.-1938.)
4. Hof-Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungerischen Monarchie, Königreich Dalmatien, Wien.
5. *Brzopisna izvješća zasjedanja Zemaljskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar.
6. *Brzopisna izvješća zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar.

Državni arhiv u Dubrovniku:

1. HR-DADU-290: Matične knjige umrlih Župe Korčula; DADU-SCKL (Arhivski sabirni centar Korčula-Lastovo). Zbirka digitalnih preslika - Stanje duša župe Korčula (19. st.).

Novine i službena glasila

1. *Objavitelj Dalmatinski (Avvisatore Dalmato)*
2. *Smotra Dalmatinska (La Rassegna dalmata)*
3. *Hrvatska kruna*
4. *Narodni list*
5. *Il Dalmata*
6. *Crvena Hrvatska*
7. *Risorgimento*
8. *L'epidauritano*, 1907.

Literatura

1. D'ALIA, Antonio, *La Dalmazia nella storia e nella politica e nella guerra e nella pace*, Rim, 1928.
2. DIKLIĆ, Marijan, „Dalmatinski sabor i Zemaljski odbor“, *Zadarska smotra*, 2001.
3. DIKLIĆ, Marijan, *Dalmacija u XIX. stoljeću (1797.-1918./20.)*, Matica Hrvatska, Zadar, 2010.
4. GARBIN, Daria, de'VIDOVICH, Renzo, *Dalmazia Nazione Dizionario degli Uomini Illustri della componente culturale illirico-romana latina veneta e italiana*, Fondazione Scientifico Culturale Maria e Eugenio Dario Rustia Traine, Trieste, 2012.
5. GRGIĆ, Ivan, „Bivša sabornica“, *Zadarska revija*, 1961.
6. LUBIN, Giovanni, „Giurisperito e studioso“, *Rivista dalmatica*, XIII, 1932.

7. MARCHINI (SMERCHINICH), Stefano, „In memoria“, *Rivista dalmatica*, XIII, 1932.
8. OREB, Franko, *Otok Korčula u doba druge austrijske uprave*, Naklada Bošković, Split, 2007.
9. PERIĆ, Ivo, *Dalmatinski sabor*, 1978., str. 208-209.
10. RANDI, Oscar, „Della guerra a Rapallo“, *Rivista dalmatica*, XII (1931.)
11. VRANDEČIĆ, Josip, *Dalmatinski autonomistički pokretu IX. stoljeću*, Zagreb, 2002.

AUTONOMOUS-ITALIAN REPRESENTATIVES OF
KORČULA IN THE DALMATIAN PARLIAMENT:
FATHER AND SON, GIOVANNI AND STEFANO
SMERCHINICH

ABSTRACT

The author researches the work of Italian members of Dalmatian Parliament from Korčula, Giovanni and Stefan Smerchinich and analyses their parliamentary activity. This analysis is based on archival sources and periodicals. Italian members of parliament, as the main force and support of autonomy, in the first years of constitutionality ensured the victory of the Autonomist Party in the parliamentary and municipal elections. This paper tries to explain the thesis according to which the national identity of the mentioned Dalmatian Italians was essentially determined by their political engagement, which turned into Italian nationalism of irredentist characteristics.

KEY WORDS: *Dalmatian Parliament, Giovanni Smerchinich, Stefano Smerchinich, autonomy, elections, Italian Party, Korčula*